

לבעינה של הערה

שיחות שנמסרו בבית המדרש על ידי ראש הישיבה הרב ברוך וידר שליט"א

שיחה תסט

כה באלול תשפ"ג
שבוע של ראש השנה

”כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנֵינוּ”

התכונות לימי הדין

”לפני בוא יום ה' הגדול”

מוסיף על כך הרמ"א: **”ויש נוהגין לטבול בערב ראש השנה משום קרי”**. ודאי שהמחבר עצמו אינו חולק על כך והדבר היה פשוט לו, ומסתבר שאף הוא עצמו נהג כך. ההסבר הפשוט לכך הוא שהטבילה היא לשם טהרה מטומאת קרי העלולה להתרחש, ואף שייכת גם אצל אדם נשוי הנוהג כדין ובטהרה.

המעמיק יותר יבחין שקיים טעם נוסף לכך והוא משום 'תקנת עזרא' לטבול במקווה לצורך דברי תורה², כפי שמבואר בסוגיות שלמות במסכת ברכות³. אולם, על אף שמבואר בגמרא שהתקנה בטלה, מכל

בקול השופר ששמענו הבוקר שמעתי גם צליל נסתר, המעורר על כך שזוהי כמעט "התראה אחרונה". נותרו לפנינו רק ימים ספורים בהם יהדהד קולו של השופר בין כותלי בית המדרש. עוד ימים מספר **”בשופר גדול יתקע וקול דממה דקה”**.

נפסק ב'שלחן ערוך' שיש להתכונן לקראת ראש השנה¹: **”מכבסים ומסתפרים בערב ראש השנה”**. כשאדם הולך לחתונתו של בן משפחתו הוא מתארגן כראות, מתקלח ומתלבש, קל וחומר אם הוא עצמו החתן. ככל שהאירוע חשוב יותר עבורנו אנו מתכוננים לקראתו יותר.

הדגשה זו מצויה רק לגבי ראש השנה, בשונה ממועדים אחרים לגביהם לא הודגש הדבר. הדבר מובן לפי הסברו של ה'משנה ברורה': **”להראות שאנו בטוחים בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטנו”**.

² עיין בבא קמא, דף פב: "עשרה תקנות תיקן עזרא: ... ותיקן טבילה לבעלי קריין... אפילו לדברי תורה".
³ דף כב

¹ אורח חיים, סימן תקפא, סעיף ד

תירה עלינו טילים? איני יודע מה יהיה, אך מאמין אני שבראש השנה המתקרב ובא יקבע הכל. זו האמונה התמימה והפשוטה שינקתי עם חלב אמי, כפי שאנו אומרים בתפילה:⁹ **"וְעַל הַמַּדְיּוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵיזוֹ לַחֲרִב וְאֵיזוֹ לְשָׁלוֹם"**. הדין שבראש השנה מקיף אל כל פרטי החיים - בריאות, פרנסה, חיים ומוות, תורה, שלום מלחמה צבא. הכל תלוי בראש השנה. כמה נורא הדבר! אם כן, יש להתבונן כעת, ימים ספורים קודם התקדש החג, על מהותו של היום אליו אנו קרבים.

שמענו אתמוך מהרב קובלסקי שליט"א תיאורים נפלאים על יראתם ויחסם של גדולי ישראל לחודש אלול ולראש השנה. אמנם איננו בדרגה שהרב קובלסקי תיאר, אך יחד עם זאת עלינו לדעת שהימים הנותרים עד לראש השנה הינם ימים יקרים עד מאוד. בישיבה אנו זוכים לחוש בראש השנה התרוממות והתעלות והרבה שמחה, אבל צריך לדעת שיחד עם זאת יש צורך ביראה¹⁰.

לכל אדם בוגר יש יראה מסוימת מן הדין של ראש השנה. אם הוא לא חש כך, הדבר מלמד עליו אחד משלושה דברים: ייתכן שהוא קדוש עליון, אולי הוא אינו מאמין ושוא הוא פשוט שוטה. כל אחד יבחר מהי מדרגתו. לא יכול להיות אחרת, הלוא **"בְּרִיּוֹת בּוֹ יִפְקְדוּ לְהַזְכִּירָם לְחַיִּים וְלַמָּוֶת. מִי לֹא נִפְקֵד כְּהַיּוֹם הַזֶּה"**. אמנם יש צד של שמחה עצומה, אך גם של יראה גדולה. חמי הוא עורך דין. כאשר הוא עומד לייצג לקוח בבית המשפט כל המשפחה חשה זאת. בימים אלו הוא טרוד ועסוק - הלוא עליו להתכונן למשפט ו'להכין את התיק'! קל וחומר שיחוש כך המאמין שהוא עתיד לעמוד עוד זמן קצר לפני דינו של מלך מלכי המלכים¹¹.

מקום ישנם ראשונים⁴ המביאים אותה הלכה למעשה, משום שלדעתם היא עדיין נצרכת לתפילה. לאור זאת, ניתן לבאר שנוהגים לטבול בערב ראש השנה לא רק מצד עצם הטהרה כבכל יום, אלא לשם שלימותן והתקבלותן של תפילותינו בראש השנה.

ה'של"ה' הקדוש מוסיף⁵ שיש לטבול י"ד טבילות לשם תשובה. זהו טעם נוסף, הנוגע להכנה לקראת יום הדין ולפתיחת הלב כלפיו⁶. אחרי המעשים הללו - טבילה, תספורת ולבישת בגדי יום טוב - יימשכו הלבבות ויפתחו לקראת היום הגדול והקדוש, הן באופן סגולי והן מצד פעולת המעשים על הנפש.

"קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה'"

ב'אורות התשובה', בו אנו עוסקים בו בחודש אלול, כותב הרב⁷: **"בערב שבת קודש צריכים לעסוק בתשובה על כל העבר בימות החול, כדי לקבל קדושת שבת בלא שום מניעה מכל דבר חטא ועון"**. ישנם חסמים העלולים למנוע מקדושת השבת לחול על האדם ולכן יש לשוב בתשובה בערב שבת. על מנת להיכנס אל השבת, שהיא טריטוריה של קדושה בזמן, יש להתכונן ולטהר את לבושי הנפש⁸, כפי שחתן טובל במקווה. על אחת כמה וכמה יש לנהוג כך בערב ראש השנה. אם יש להתכונן מבחינה רוחנית מידי שבעה ימים טרם פרוס השבת ולתקן את מה שלא נהגנו כראוי במשך השבוע, קל וחומר שיש לנהוג כך בערב ראש השנה.

כל זאת מצד עיצומו של יום כראשית השנה, על אחת כמה וכמה שהדבר נצרך מצד שיום זה הוא יום הדין וכל מאורעות השנה נבחנים בו. הלוא השנה הבאה חתומה בפנינו. מי היודע מה עתיד להתרחש בה? האם תתרחש בה, חלילה, מלחמת אחים במדינת ישראל? האם אירן

⁹ ברכת זכרונות

¹⁰ עיין פירוש המשניות לרמב"ם, ראש השנה, פרק ד, משנה ז: "שאיין קורין הלל לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, לפי שהם ימי תפלה והכנעה לפני ה' ויראה ממנו וניסה אליו ותשובה ותחנה ובקשת מחילה, ואין ראוי במצבים כאלה לשמוח ולשיר".

¹¹ עיין שערי תשובה, שער ב, אות יד: "בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר השם לבו יחיל בקרבו בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלקים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע, **כי האדם נדון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים. ובעת אשר ידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו**, ובכל דרכי חריצות יחיש מפלט לו, ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביהר חפציו... וראוי לכל ירא אלקים למעט בעסקיו ולהיות רעיוניו נחתים, ולקבוע ביום ובלילה עתים להתבודד בחדריו, ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה,

⁴ עיין טור, אורח חיים, סימן פח. עיין עוד רמב"ם, הלכות תפילה, פרק ד, הלכה ו: "מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים משום 'הפון לקראת אלקיך ישאאל'".

⁵ שער האותיות, ערך 'קומה', אות תמה

⁶ עיין סדר היום, סדר ערב ראש השנה: "צריך שיטהר עצמו וגופו ממש, שירחץ ויטהר ויטבול במי מקוה, אף על פי שאין דרכו בכך כל השנה ביום הזה הנורא צריך עכ"פ לטבול ולהשליך מעליו כל הטומאות וכל המחשבות זרות שנתדבקו עמו כל ימות השנה. ובכל רגל ורגל חייב אדם לטהר עצמו, ק"ו בר"ה שצריך האדם לחפש אחר הטהרה והקדושה להתיצב לפני אלוהיו".

⁷ פרק יד, אות לג

⁸ עיין משנה ברורה, סימן רנ, סעיף קטן ג: "כתבו הספרים: יהרהר בתשובה ויפשפש במעשיו בכל ערב שבת, כי שבת מקרי 'כלה מלכתא' וכאלו מקבל פני המלך ית"ש, ואין נאה לקבלו כשהוא לבוש בבלויי הסחבות של חלאת העונות".

גם במצבים מורכבים כאלה, זהו זן אחר של אנשים - בני ישיבות, הסדרניקים, ביני"שים. גם כיום מצויים בישיבה תלמידים נפלאים ובני עלייה. רואים את ההקשבה הנוצצת בעיניכם, וזהו דבר נפלא משום שכיום לא ניתן לדבר דברים שכאלה בכל מקום. לפיכך אני חש שביכולתי לדבר על ניצולם של הימים הגדולים הקרבים, הימים האחרונים של השנה.

ערב ראש השנה הוא יום יקר מאד, חלילה לנו שהוא יחמוק מאיתנו. זהו אינו יום מתאים למשחקי כדורגל וכדורסל. רק מי שהוא בדרגתם העצומה של התנאים והאמורים מסוגל לחולל בכרמים ביום הכיפורים¹⁷. יום זה מתאים להוספת מצוות, כמו חתן שביום חופתו לא ילך לשחק כדורגל, אלא יתפלל על קברות אבותיו, ייתן צדקה, יערוך סעודת עניים, ילמד כפי יכולתו, יקבל ברכה מהרב נבנצל שליט"א ועוד. כך צריך לנצל את יום החתונה וכך יש לנהוג גם בערב ראש השנה. כמובן שצריך להתקשר להורים, לסבא וסבתא, לדודים ולברך בשנה טובה, אולם בשאר הזמן יש להתחזק ולהתכונן ליום הגדול. אמנם ביום זה לא יערך 'סדר' מן המניין ולא יתקיימו שיעורי הר"מים, אך אנו בני עלייה ומבינים מעצמנו את אשר מוטל עלינו. אני ממליץ להתחיל ללמוד את הסוגיה בדף טז במסכת ראש השנה העוסקת בדין המתקיים בראש השנה, ללמוד בספרי הגות ולהתכונן רוחנית לימים הללו.

כמובן מי שזכה שיש לו בית נדרש לעסוק בענייני הבית. פעם בערב ראש השנה התקשר אלי מו"ר הרב יעקב כץ שליט"א, שהוא מגדולי הדור. שיתפתי אותי בכך שהייתי רוצה ללמוד יותר ביום זה, אך אני נאלץ לנקות, לחתל, לקלף ולסייע בצורכי הבית. השיב לי ר' יעקב: "אשרירי! הקב"ה ברא עולם המושתת על חסד 'כִּי אֶמְרָתִי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה'¹⁸ ועליך לשמוח שאתה שותף בכך והולך בדרכיו". אם כן, בודאי מוטל על מי שזכה שיש לו בית הוא גם לעזור לאשתו, לערוך קניות וכיוצא בזה.

"הַבֹּחַן נֶשְׂאִי כָּלִי ה'"

עלינו לזכור שאנו בישיבת 'הכותל' מצויים בחזית של עם ישראל, אנחנו ניצבים בשורה הראשונה. כמה המקום הזה גורם, כפי שדיבר אמש הרב קובלסקי. עלינו לפעול

כתוב בספרי העבודה שיומה האחרון של השנה הוא מיוחד. ה'שלחן ערוך' כותב על ערב ראש השנה¹²: **"נוהגים להתענות ערב ראש השנה"**, לכן נהוג בישיבת 'הכותל' לכתוב בלוח הזמנים שעבור מי שאינו מתענה ביום זה מתקיימת ארוחת בוקר. הרב אלישיב זצ"ל אמר שכיוון שרבים אינם נוהגים כיום לצום על המעוניין לצום, כפי הנכון, לקבל את התענית במנחה של היום שלפני ערב ראש השנה, מפני שזו אינה תענית שברור שהכל צמים אותה ולכן צריך לקבלה באופן פרטני. מו"ר הרב אביגדר נבנצל שליט"א הורה לי, כפי שכותבים גם אחרים, שיש להתענות רק עד חצות היום ולא יותר, משום חולשת כוחנו. גם ב'מטה אפרים'¹³ נפסק שלא משלימים את תענית זו, אלא מפסיקים אותה לפני ראש השנה, כדי שיהיה כוח להתפלל.

עוד דבר מובא בפוסקים ביחס לערב ראש השנה¹⁴: **"ויש מקומות נוהגין לילך על הקברות ולהרבות שם בתחנונות, ונותנים צדקה לעניים"**. מסביר ה'משנה ברורה'¹⁵ שמנהג ההליכה לבית הקברות מיוסד על כך שמקום הקברים הוא מקום של טהרה, למרות הטומאה שיש בו, בפרט אם קבור שם צדיק, שכפי הידוע ישנה מעלה גדולה לתפילה הנערכת סמוך לקברי הצדיקים. על כן, אנו נוהגים להשתטח בעשרת ימי תשובה על קברי אבותינו הקדושים שבמערות המכפלה, משום ששם התפילה מתקבלת יותר. סיבה נוספת היא על מנת שהמתים ימליצו טוב בעדנו¹⁶.

מו"ר הרב הדרי זצ"ל הנהיג בישיבה עליה לקברות הצדיקים שלנו, הקדושים בני ישיבת 'הכתל' שנפלו במערכות ישראל וטמונים בהר הרצל ובהר הזיתים. בערב שנערך בישיבה במלאת חמישים שנה למלחמת יום הכיפורים זכינו לשמוע תיאורים על גדלותם של בני הישיבה שיצאו לשדה הקרב, כיצד הם נלחמו בגבורה וכיצד מתוך גבורה רוחנית שקלו את השאלות ההלכתיות

ולשפוך שחי ולשאת תפלה ורנה ולהפיל תחנה, והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה".

¹² אורח חיים, סימן תקפא, סעיף ב

¹³ סימן תקפא, סעיף לח

¹⁴ שלחן ערוך, שם

¹⁵ שם, סעיף קטן כז

¹⁶ עיין משנה ברורה, סימן תקנט, סעיף קטן מא.

¹⁷ עיין משנה תענית, פרק, משנה ח

¹⁸ תהלים, פרק פט, פסוק ג

למען כלל ישראל, ולא לחשוב בצורה פרטית וצרה בלבד, אלא להרבות בטוב ולחשוב על הכלל, להרבות מעשים טובים ולחשוב כיצד ביכולתנו לסייע לכך שהישיבה תיראה יותר טוב ובית המדרש יהיה מכובד יותר. לפני המלכת המלך בלונדון העיר צוחצחה ונוקתה, קל וחומר שלפני המלכת מלכו של עולם עלינו לגלות אחריות ולטרוח שהיכלו - בית מדרשנו - יהיה נקי ומסודר כדבעי לקראת 'מסדר המלך'. אנחנו בני עלייה, איננו אורחים לרגע בארמון המלך.

"עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמַּשְׁלִים בְּאוֹ הַשָּׁבוֹן"

נוסיף דבר עבור הרוצה להוסיף עוד בקודש. כבר הזכרנו מספר פעמים שנהגו בישיבות ללמוד בספר העבודה הגדול 'שערי תשובה'. בספר זה ישנה הדרכה חשובה¹⁹: **"ראוי לכל בעלי תשובה לכתוב במגלת ספר, הדברים אשר נכשלו בהם והמצות אשר קצרו בקיומן, ולקרוא בספר זכרונותם בכל יום"**. כלומר: השואף להיות בן עלייה יכתוב לעצמו את שאיפותיו הרוחניות לשנה הקרובה ובמה הוא מעוניין להתקדם. כמובן מתוך שמחה ולא מתוך דכדוך. עיקר התשובה הוא במבט אל העתיד, כפי שהרב כותב ב'אורות התשובה'²⁰: **"יסוד התשובה צריך לעולם להיות מונח על התקון של להבא"**.

הכוונה היא לתכנן כיצד אני שואף ללמוד תורה בשנה הבאה, כיצד ברצוני לכבד את הר"ם שלי, את הוריי, את המדינה, את הקב"ה, את השבת? מומלץ לקחת לשם כך עט ונייר ולכתוב לעצמו, למרות שבדורנו לא כל כך אוהבים לכתוב. אני ממליץ בחום לעשות את עבודת הנפש הזו לרוצה להוסיף קומה בעבודת ה'. אני סבור שהדבר מסוגל להעניק רבות, ובעיקר מבט קדימה ובניית שאיפות.

אשרינו שאנו בני תורה, הנמנים על אלו שנאמר עליהם²¹: **"אֲשֶׁרִי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה ה' בְּאוֹר פָּנָיו יִהְיֶה לָנוּ"**.

¹⁹ שער א, אות ח

²⁰ פרק יג, אות טז. עיין שערי תשובה, שער א, אות יא.

²¹ תהלים, פרק פט, פסוק טז. עיין ויקרא רבה, פרשה כט, סימן ד: "אמר רבי יאשיה: כתיב: 'אֲשֶׁרִי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה' - וכי אין אומות העולם יודעים להריע? כמה קרנות יש להן? כמה בוקינז יש להם? כמה סלפירגסי יש להם? ואמרת וְאֲשֶׁרִי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה?! אלא שהן מכירין לפתות את בוראן בתרועה, והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים. אימתי? 'בחדש השביעי'."